

Teoretska utemeljenost ranog učenja drugog stranog jezika

Buzećan, Martina

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:770139>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-23**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MARTINA BUZEĆAN

TEORETSKA UTEMELJENOST RANOG UČENJA DRUGOG STRANOG JEZIKA

Završni rad

Pula, rujan, 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MARTINA BUZEĆAN

TEORETSKA UTEMELJENOST RANOG UČENJA DRUGOG STRANOG JEZIKA

Završni rad

JMBAG:0303048062, redoviti student

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij predškolski odgoj

Predmet: Talijanski jezik

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Romanistika

Mentor: Lorena Lazarić, viši predavač

Pula, rujan, 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, Martina Buzećan, kandidat za prvostupnika Predškolskog odgoja izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Martina Buzećan dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Teoretska utemeljenost ranog učenja drugog stranog jezika“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. Uvod.....	6
2. Osnovni pojmovi.....	7
2.1. Pojam jezika i govora.....	7
2.2. Definicija pojma materinski jezik, drugi jezik, strani jezik.....	9
3. Preduvjeti za jezični razvoj	11
4. Tri teorije o usvajanju jezika	12
4.1. Usvajanje i učenje drugog jezika.....	14
5. Povijesne teorije o usvajanju drugoga jezika	16
5.1. Kontrastivna analiza.....	16
5.2. Pogreške i međujezik.....	17
5.3. Nadglednički model.....	18
5.4. Akulturacijski model.....	29
6. Uloga materinskoga jezika u usvajanju stranog jezika.....	20
7. Dvojezičnost kao posljedica ranog učenja stranog jezika.....	23
8. Uloga vrtića u razvoju jezičnih vještina.....	26
8.1. Utjecaj vršnjaka i druge djece na poticanje i ostvarivanje komunikacije na stranome jeziku.....	29
9. Zaključak.....	30
10. Literatura.....	31
11. Sažetak.....	32
Summary.....	33

1. Uvod

Usvajanje jezika jedna je od najobičnijih, ali i najosebujnijih pojava koja zahtijeva dobre razvojne, unutarnje i vanjske preduvjete kod djeteta. Prve vanjske preduvjete, a naročito podršku okoline, dijete ostvaruje od roditelja i u vrtiću.

Ovaj se završni rad prvobitno bavi razlikovanjem jezika i govora, te razlikom između usvajanja i učenja jezika. Dijete, u najranijoj dobi usvaja jezik, tzv. materinski jezik kojeg može čuti od osobe, najčešće majke, s kojom provodi najviše vremena. S druge strane, dijete može istovremeno usvajati više jezika, naročito ako živi u obitelji gdje su roditelji govornici različitih jezika ili kada je riječ o okolini u kojoj je zastupljena dvojezičnost, pa dijete jednostavno „upija“ i druge jezike koje čuje. U navedenim slučajevima, riječ je o usvajanju jezika. Kasnije, u svom obrazovanju dijete ili odrasla osoba može učiti i druge strane jezike.

S obzirom da djeca sve ranije kreću u vrtić, vidljiva je važnost uloge odgajatelja koji također mogu doprinijeti da djeca od najranije dobi mogu usvojiti još jedan jezik uz materinski, a pogotovo na našem području gdje se većina ljudi od najranijih dana sporazumijeva na hrvatskom i talijanskom jeziku. I sama sam odrastala u takvom okruženju gdje mi je talijanski jezik bio materinski, a hrvatski okolinski jezik, te smatram da niti jedan od navedena dva jezika nisam učila, već isključivo usvajala. Mišljenja sam da je djeci vrlo važno i korisno da se od najranije dobi aktivno susreću s više jezika, što se nadam da ću u svom budućem radu uspješno provoditi, imajući u vidu kako usvojeni jezici mogu kasnije doprinijeti lakšem učenju stranih jezika.

2. Osnovni pojmovi

Jezik je apstraktan sustav za sporazumijevanje i vrlo je važno znati razlikovati različite pojmove, kao što su jezik i govor, što znači pojam materinski jezik, drugi jezik, strani jezik. "Usvojene jezike jezikoslovci najčešće nazivaju prvi, drugi itd. jezik, a naučene jezike nazivaju stranim jezicima. Strani jezici opet mogu biti prvi strani jezik, drugi strani jezik itd., a ti su pojmovi važni u učenju i proučavanju jezika jer i prethodno naučeni strani jezici ili ovladani strani jezici mogu utjecati na novi." (Jelaska i sur., 2005:29).

2.1. Pojam jezika i govora

Jezik je, osim sustava za sporazumijevanje, i sredstvo za pohranu iskustva te nam omogućuje brojne temeljne jedinice mišljenja. Uloga jezika je višestruka. Bez jezika ne bi bilo ni napretka ljudskog društva. On utječe na razvoj mišljenja, njime se prenose nove ideje, pogled na svijet i stečena iskustva, te ima ideološku funkciju u društvenom procesu. Jezik je nastao u procesu rada i stvaralaštva pa je zahvaljujući tom radu i jeziku čovjek postao razumno biće. A kako je jezik proizvod ljudske zajednice, razvijao se i dalje se razvija s napretkom društva. Nauka o jeziku i njegovim zakonitostima zove se lingvistika ili nauka o jeziku. Razlikujemo dva pojma, a to su ekspresivni i receptivni jezik.

Ekspresivni jezik se odnosi na sposobnost jezičnog izražavanja, proizvodnju jezika, jezično kodiranje poruka. To uključuje oblikovanje riječi (vokabular) i njihovo kombiniranje u jednostavne dvočlane izraze, npr. "mama pa-pa", pa sve složenije do potpuno ispravnog korištenja gramatike.

Receptivni jezik se odnosi na sposobnost razumijevanja jezično oblikovanih poruka. To uključuje djetetovu sposobnost razumijevanja pojedinih riječi kao što su "lopta", "kupanje" ili razumijevanja rečenice (npr. "Vidim pticu koja leti"). Također u određenoj dobi receptivni jezik podrazumijeva i djetetovu sposobnost razumijevanja uputa (npr. "Idi u svoju sobu i donesi lutku"). Što je dijete starije, sposobnije je razumjeti i različite vrste riječi, poput prijedloga (na, u, ispod) ili pojmova (više/manje; gore/dolje). Kasnije se razvija i sposobnost razumijevanja pitanja (što, tko, gdje,

zašto) i razlikovanje da se pitanje "tko?" odnosi na živa bića, a "što?" na stvari i pojave.

S druge strane, govor je priopćavanje informacija, misli, osjećaja pomoću simbola, nešto što reprezentira neki drugi objekt, događaj ili ideju, poredanima prema gramatičkim pravilima. Prema Apel i Masterson (2004), govor omogućuje jednoj osobi da priopći svoja znanja drugoj, kao i komunikaciju među ljudima. Govor se razlikuje od sustava komuniciranja nižih životinja po obilježjima kao što su semantičnost, neograničena kreativnost i premještanje. Za razliku od čovjeka, životinje se instinktivno služe neartikuliranim glasovima i kricima (majmuni na primjer mogu proizvoditi preko dvadeset vrsta različitih glasova), raznovrsnim mirisima (američki pauk mirisom privuče ženku čak na 10 km daljine) i pokretima, dodirima i svjetlećim signalima.

Boris Petz (2006) dugogodišnji sveučilišni profesor ističe da jedan od problema koji je od davnina mučio najprije filozofe, a kasnije i znanstvenike drugih struka, je pitanje govora. Sasvim je logično postaviti pitanje: Je li govor nešto što će se kod djeteta razviti samo od sebe ili je za to potrebna ljudska okolina u kojoj se govori? Pri tome ne treba misliti na neki određeni jezik već na bilo kakav oblik govora. Vygotsky (1962.) kako je navedeno u radu Draženke Skupnjak (2012.) kognitivni razvoj djeteta vidi kao društveno posredovani proces koji ovisi o pomoći odraslih osoba i zrelije djece. Dakle, odgovarajuća ljudska okolina u kojoj dijete može slušati govor pomoći će da ono lakše savlada jezikom. Naime, Joseph Amrito Lal Singh (u Zvonarević, 1976.) opisuje nekoliko slučajeva djece pronađene u brdima na području Indije, u brlozima divljih životinja. Ta djeca uopće nisu govorila već su imala specifično životinjsko ponašanje (Petz, 2006.). Kako navodi Zvonarević (1976.) Joseph Amrito Lal Singh je tijekom proučavanja tzv. "divlje djece" (Feral children) dokazao da takva djeca više i nisu mogla naučiti govor.

Chomsky tvrdi (1991.) da se razvoj jezika ne odvija kao samostalni i izdvojeni proces (Pavličević-Franić, 2008.). On se kod djece odvija usporedno s razvojem misli i vrlo specifičnih motoričkih funkcija. Sve to vjerojatno pokreće motorička matrica. Sisanje palca i udaranje nogom javljaju se već u majčinom trbuhu. Kad se rodi, beba miče rukama i dodiruje svoju majku. Uskoro počinje hvatati rukama. Sve što drži, prinosi tijelu, a uskoro i ustima. U dobi od godine dana djetetova ruka postaje manipulativna.

Svijet predmeta i saznanje o predmetima naglo se proširuju kao i raznorazne akcije koje se mogu poduzeti s predmetima. Dijete putem pokušaja i pogrešaka uči o predmetima. Pravi konstrukcije koje su neminovno sastavljene od specifičnih događaja objedinjenih redosljedom akcije. Mozak nije samo pasivni svjedok ekspanzije novog senzomotoričkog istraživanja njegovih dostignuća. On „gura“ taj proces, a čineći to definira vlastite postupke za upravljanje protokom informacija stvorenim ovim interakcijama. Možemo reći da se mozak „podešava“ ritmovima koje noge, ramena, ruke, šake, prsti i usne izmisle u svome odazivu svijetu. Dijete zvukovima, signalizirajućim govorom, kompulzivno i kaotično obilježava okolni svijet i to je istovremeno prvi alat njegove tek nastajuće moći razlikovanja i intelekta. Odnosno, djetetov govor ne čujemo (jer još uvijek nije prisutan) ali djetetov plač ili krik signalizira da je ono gladno, žedno ili da želi pažnju. Na taj način komunicira sa okolinom.

Sigurno je da će dijete u najranijoj dobi naučiti bilo koji jezik, upravo onako kao što je naučio jezik kojim govori okolina. Isto se može vidjeti i kod odraslih osoba koje su tijekom svog života naučile još i neke druge jezike. Netko kome je taj strani jezik materinski jezik primijetit će da se radi o strancu koji je dobro naučio njegov jezik budući da ipak ne govori na način kao da je taj jezik učio od rođenja. (Petz, 2006.)

2.2 Definicija pojma materinski jezik, drugi jezik, strani jezik

Jezik kojim govori majka ili neka druga osoba s kojom dijete provodi najviše vremena, najčešće je prvi jezik s kojim se dijete susreće, koji usvaja i kojim progovara. "Taj se prvi jezik u djetetovu jezičnom razvoju onda i naziva materinski jezik" (Jelaska, 2007:35). Prema Zrinki Jelaska "Materinski se jezik po ulozi koju igra u čovjekovu životu, određuje na različite načine, kao jezik koji je naučio od majke, kao jezik kojim osoba govori preuzevši ga od svojim predaka ili od svoje okoline bez svjesna učenja, kao jezik kraja u kojem smo rođeni." (Jelaska, 2007: 28.)

Pojmom drugi jezik označava se bilo koji drugi jezik kojim osoba ovladava u zajednici, kojim se služi u obitelji ili u okolini. U stručnoj literaturi pojavljuju se različita značenja tog pojma. Neki stručnjaci, koji se bave ovim područjem, u pojam drugi jezik uključuju i strani jezik, posebice psiholingvisti koji se ne bave motivacijom ili

utjecajem proučavanja. Tada pojam drugi jezik zapravo znači strani jezik. Dok drugi navode da je drugi jezik za manjinske govornike većinski, odnosno državni jezik. A za većinske govornike su to manjinski jezici oko njih (Jelaska i sur, 2005). Kako ističe Balboni (1999.) njegovo usvajanje može biti integrirano u okviru obrazovnih sistema jedne države, ali i samim izlaganjem i interakcijom s društvom koje okružuje pojedinca. Drugi jezik je bilo koji jezik koji se razlikuje od prvog jezika. Također, drugi jezik je jezik koji se u društvu aktivno govori jednako kao i prvi. Drugi jezik je različit od prvog jezika jer se usvaja nakon prvog jezika, najčešće kasnije, u okolini, zato ga se naziva i okolinski jezik (Jelaska, 2007). "Dijete se služi drugim jezikom kada naprimjer živi u dvojezičnoj okolini ili kada su mu roditelji govornici različitih jezika." (Jelaska, 2007:36). Dijete može naučiti i drugi jezik, što se najčešće događakroz programe učenja stranih jezika u vrtiću, jer tada dijete vrlo brzo usvaja jezik pa tako naučeni i usvojeni strani jezik može postati djetetov drugi jezik.

"Strani se jezik određuje kao jezik koji se uči u posebno oblikovanim situacijama." (Jelaska, 2007, 29.) Kažemo da je jezik strani jezik onda kada jezik nije iz govornikove sredine, odnosno kada se govori o jeziku nekog drugog društva ili neke druge države. Dakle, strani jezik se uči, a ne usvaja. Zato je jako važno dobro osmisliti programe i metode učenja stranog jezika za što su zaduženi nastavnici ili druge stručne osobe (Jelaska i sur, 2005). Djeca mogu naučiti neki strani jezik, čak i u vrtiću, ali to nije čest slučaj. Češće se strani jezik uči u školi ili na raznim tečajevima stranih jezika. Možemo stoga reći, da se kod učenja stranih jezika, za razliku od usvajanja materinskog i okolinskog jezika, uči u neprirodnim situacijama i da suosobe koje ga uče vrlo često u nemogućnosti posve mu se posvetiti i aktivno ga upotrijebiti (Jelaska i sur, 2005). Kao najbolji primjer može poslužiti engleski jezik. Svjesni smo kako je danas jako bitno znati što više stranih jezika. Engleski jezik je kao međunarodni jezik i općenito jedan od najpoučavanijih jezika danas glavno sredstvo globalnog sporazumijevanja (Jelaska i sur, 2005).

3. Preduvjeti za jezični razvoj

Jezik je složen sustav (Kuvač, 2007.), ali za one koji ga rabe ipak jednostavan. Djeca usvajaju jezik nesvjesno i s velikom lakoćom, bez sustavnog proučavanja. Jezične su sastavnice fonologija, sintaksa, morfologija, semantika i pragmatika i one se, ističe

Kuvač, "nadovezuju jedna na drugu jer temelj svake sastavnice čine elementi prethodne" (u Bošnjak i sur., 2007:49). U trenutku progovaranja prve riječi dijete u svojem fonološkom sustavu ne posjeduje sve foneme svojeg materinskog jezika i sva fonološka pravila. Što znači, da će dijete sustavno usvajati jezik. Najintenzivniji razvoj govora i jezika obuhvaća prve tri godine života. Oko druge ili treće godine života djetetov se rječnik stabilno povećava i tada dijete postiže veliki napredak na području jezika. Oko drugog rođendana dijete je u mogućnosti spojiti riječi u kratku rečenicu odnosno, izražavati se telegrafskim govorom, kratkim izjavama koje imaju značenje rečenice (Apel i Masterson, 2004). U rečenici „to lopta“ riječi *je* i *moja* se podrazumijevaju. Također, jedna od najupadljivijih osobina ove faze je redovito usvajanje novih riječi. U pravilu prije treće godine djeca imaju rječnik u rasponu od trideset do pedeset riječi, a nakon navršene treće godine mogu se služiti s više od tisuću riječi. U fazi stvaranja prvih riječi prvo se pojavljuju imenice, jednostavni glagoli, opisne riječi i specifične riječi, kao što su *ne*, *pa-pa* i *nema*. U sljedećoj fazi dijete se služi sa sve više riječi tih kategorija. Sposobnost kombiniranja riječi pomaže djetetu da izvuče iz njih još više koristi. Na primjer: umjesto da samo kaže "još", sada može biti precizniji i reći "Još soka" ili "Još kolača". (Apel, Masterson, 2004.) Dijete već stvara rečenice, razvija strategije vođenja razgovora, ispravno izgovara većinu glasova, pojavljuju se pitanja koja započinju sa što, tko i gdje.

Metalingvistika je grana lingvistike koja se bavi proučavanjem metajezika uključujući i pojmove kao što su metapravilo i metadiskurs. Drugim riječima metalingvistika je proučavanje odnosa između jezika i izvanjezične stvarnosti, poput kulture i mišljenja. Prema nazorima toga smjera u lingvistici, jezik određuje viđenje izvanjezične stvarnosti u pojedinim jezičnim zajednicama, pa zato pripadnici različitih jezičnih zajednica različito vide istovjetnu izvanjezičnu stvarnost. Metalingvistika je vjerojatno najkompleksnije područje kojim dijete treba ovladati jerne razmišlja o samoj riječi, nego o predmetu koje ona zastupa. Dijete je manje sposobno razmišljati i pričati o riječima, odnosno definirati ih, analizirati kako izgledaju i kako se pišu. Do četvrte godine dijete već jako dobro vlada jezikom, u odnosu na kompleksnost rečeničnih struktura i način ophođenja s drugima. Počinje shvaćati i važnost drugog aspekta jezika, pisane riječi, te ovladava i vještinama koje će mu pomoći u pisanom jeziku, kao što je rimovanje, poznavanje slova i drugo (Apel, Masterson, 2004).

Da bi dijete moglo usvojiti jezik, mora imati sposobnost spontanog učenja bilo kojeg jezika, uključujući i sposobnost oponašanja jezičnih uzora, tvrdi Kuvač (2007:44). Također, da bi dijete govorilo, potrebno je da želi naučiti sporazumijevati se. Naravno, netko s djetetom mora razgovarati i na taj način razvijati govor jer, prema Kuvaču (2007.), "donekle urođene, a donekle stečene jezične sposobnosti omogućuju djetetu da uspije usvojiti jezik." Moramo biti svjesni važnosti čitanja u predškolskoj dobi jer je to vrijeme kada se treba poticati djetetov govorni jezik te je jako važno djetetu pružati mnogo bogatih edukativnih iskustava.

4. Usvajanje jezika

Prema Jelaski (2007.) teorije o usvajanju jezika možemo svesti na tri kategorije. Prva kategorija stručnjaka tvrdi kako dijete uči oponašanjem i na isti način usvaja jezik. Druga skupina smatra da je usvajanje jezika i govora urođena sposobnost. Dok treća skupina smatra da se jezik razvija međudjelovanjem, odnosno da su mu u temelju opće sposobnosti i iskustvo.

A) Oponašanje

Kada su stručnjaci počeli istraživati na koji način dijete uči jezik, smatrali su da uči oponašanjem, odnosno da jezik uči na način kako uči svako drugo ponašanje (Jelaska, 2007). Takvo je shvaćanje bilo u skladu s Skinnerovom, odnosno biheviorističkom teorijom. Kasnije su stručnjaci shvatili kako oponašanje ne može biti temeljem jezičnog usvajanja jer dijete ne ponavlja uvijek ono što čuje, niti govori ono što je mogao čuti. Također, ne može se ni tvrditi da je oponašanje jedini način na koji pojedinac uči jezik. Nakon takve spoznaje mnogi su autori odbacili teoriju da je oponašanje temelj dječjeg usvajanja jezika ili umanjili njezin značaj. Prema Jelaski (2007.) oponašanje ne može biti temelj u usvajanju jezika, ali je jako važno kod usvajanja riječi i glasovnog sustava.

B) Urođenost

Svaki pojedinac ima urođenu sposobnost za usvajanje jezika od najranije dobi. Kasnih pedesetih godina otvara se put lingvističkim, psiholingvističkim i sociolingvističkim istraživanjima koji naglašavaju da je dijete pojedinac koji se razvija i koji uči jezik i koristi se njime u skladu sa svojim psihofizičkim mogućnostima.

Također, sva djeca prolaze kroz iste ili slične faze tijekom usvajanja jezika i sve su jednako važne (Vrhovac i sur, 1999).

Kad govorimo o urođenoj sposobnosti za govor, treba spomenuti djecu (nazvanu "divljom djecom") koja su živjela u neadekvatnoj okolini i kojima je izostajao govor, a koja su u većini slučajeva, ubrzo nakon pronalaska, usvojila i naučila govoriti, iako možda ne u potpunosti. Dakle, jezična okolina je jako važna. Dijete mora imati jezični uzor koji će ga potaknuti da se služi sposobnošću govora (Jelaska, 2007). Naravno, nikako nije dovoljno da dijete samo čuje govor odraslih pa da mu se urođeno znanje aktivira što pokazuje da ni teorija o urođenosti nije temelj u usvajanju jezika Jelaska (2007).

C) Iskustvo

Kao osnovnu osobinu djeteta u dobi Piagetovih "konkretnih operacija", moramo istaknuti djetetovu sposobnost da razumije ono što se događa pred njegovim očima, što može dotaknuti, vidjeti i čuti (Vrhovac i sur, 1999). Za razliku od teorije urođenosti, teorije o iskustvu oslanjaju se na jezični unos koji djeluje na spoznajne procese. Većina smatra da jezično iskustvo bitno utječe na usvajanje nekog drugog jezika. Jelaska (2007.) osim što se ističe važnost same okoline, u kojoj dijete čuje govor odraslih, naglašava važnost prijašnjeg, ali ne i urođenog znanja. Za dijete, osim govora, važnu ulogu imaju i pokreti ruku, glave, mimika, tjelesni dodiri, miris, okus i slično. Kako tvrdi Jelaska (2007:46.) "Urođena sredstva za obradu podataka i oblikovanje unutrašnjih struktura omogućuju djetetu da sastavi gramatiku svojega materinskoga jezika koja se razvija uslijed sve složenijih odnosa s bliskim osobama i svijetom." U tom slučaju dijete lakše usvaja i obogaćuje svoje jezično znanje. Shodno tome, zapuštena djeca koja iz neadekvatne okoline krenu u adekvatnu okolinu, kao što je na primjer vrtić, gdje im odgojne okolnosti pogoduju, početak će normalno razvijati jezik.

4.1. Usvajanje i učenje drugog jezika

Poznato je da je rana dob najprikladnija za početak učenja stranog jezika. Djelomično je tome razlog što dijete do određene dobi učenje stranoga jezika doživljava kao dio prirodnog procesa (Adžija, Sindik, 2014). Lenneberg i Piaget (u

Vrhovac i sur, 1999.), izravno su upozorili kako je dob od sedam godina povoljna za početak učenja stranog jezika. Učenje stranog jezika u toj dobi specifičan je proces i valja napomenuti da postoje uvjeti koji trebaju biti ispunjeni kako bi usvajanje jezika bilo uspješno. Prvi je uvjet da skupina ne bude veća od dvanaest učenika. Drugi je uvjet da učenici budu dovoljno često izloženi stranom jeziku, jer konstantan rad daje uspješnije rezultate. Poznato je da djeca koja odlaze u stranu zemlju u toj dobi s lakoćom usvajaju jezik koji se tamo govori, ističu Vrhovac i suradnici. "Ona obično, nakon određenog razdoblja šutnje, koja traje različito od djeteta do djeteta i u tijeku koje promatraju okolinu i slušaju jezik, odjednom progovore i uključe se u komunikaciju na tom jeziku." (Vrhovac i sur, 1999:24.)

Vrlo je važan pravilan pristup nastavi, osobito s djecom rane školske dobi. "Otvorenost, visok stupanj znatiželje i nepostojanje inhibicija karakteristike su učenika u ranoj školskoj dobi koje učenje stranog jezika mogu učiniti uspješnijim od učenja u kasnijoj dobi." (Djigunović, 1999: 31.) Stoga te učeničke osobine mogu biti velika prednost, ako ih nastavnik prepozna na vrijeme. Također, svako dijete ima svoje potrebe, a jedna od najsnažnijih potreba, koja upravlja djetetovim ponašanjem, jest potreba za emocionalnom sigurnošću. Učenik se mora osjećati sigurno i prihvaćeno od strane nastavnika, ali i ostalih učenika u grupi. Bude li dijete osjećalo strah ili nelagodu u novoj sredini, teže će usvajati jezik. No, tvrdi Djigunović (1999.), vidimo li u grupi učenika koji ipak osjeća strah, bilo stvaran ili izmišljen, moramo biti spremni takvom djetetu pružiti osjećaj sigurnosti, osobito s obzirom na činjenicu da se dijete već na samom početku učenja stranog jezika, mora suočiti s drugom, njemu nepoznatom djecom i zato jer u toj fazi djeca znaju biti vrlo kritična prema drugima i za neuspjeh krive isključivo druge. Nastavnik tada ima zadatak da pomaže u socijalizaciji učenika, a rad u skupinama može uvelike pomoći cijeloj grupi.

Za dijete od šeste pa do sedme godine života karakteristična je otvorenost i zanimanje za novo. Tada dijete pristupa s pozitivnim stavovima prema učenju stranoga jezika. Naprimjer: ako dijete prema nastavniku ima pozitivan stav, imat će i motivaciju za učenje. Ima li pak negativan stav, neće uživati u nastavi. Nadalje, odsutnost negativnih emocija vrlo je važna i za napredak u učenju stranog jezika. 'Stoga je, tvrdi Djigunović (1999.), posebice na samom početku učenja, poželjno osigurati uvjete u kojima je djetetu garantiran uspjeh, jer je osjećaj zadovoljstva i uživanja u razrednim aktivnostima nužan preduvjet za razvoj zanimanja za usvajanje

drugog jezika. Djigunović također ističe da igra daje djetetu mogućnost da se koncentrira na zadatak te da isti uspješno obavi. Dobro koncipirana igra može biti zabavna i djeci zanimljiva aktivnost, a verbalna i/ili neverbalna komunikacija tijekom jezičnih igara imaju jako važnu ulogu kod djetetovog lakšeg usvajanja stranog jezika. Dijete može razviti strah od učenja stranog jezika kao naučenu emocionalnu reakciju nastalu nekim doživljajem, usko povezanom s određenom situacijom tijekom učenja jezika (Djigunović, 1999). Ako se taj strah na vrijeme ne uoči može se reflektirati kroz usporeno usvajanje i učenje stranog jezika.

Sva djeca mogu naučiti neki strani jezik, bez obzira na to ima li urođeni talent za jezike ili ne. Važno je da dijete ostvari pozitivnu sliku o sebi i o svojim postignućima što će ga dodatno motivirati u procesu učenja stranog jezika. Trud koji učenik uloži tijekom savladavanja jezika, definira se kao sposobnost, a ne kao urođena karakteristika (Djigunović, 1999.) stoga prilikom vrednovanja znanja i sposobnosti treba uzeti u obzir i uloženi trud učenika.

Kod mlađe djece jako je važno da imaju priliku osjetiti trenutni uspjeh tijekom učenja. Nastavnik treba sastaviti smislene i kratkoročne ciljeve koje će omogućiti da se uspjeh i ostvari jer dijete, koje neprekidno doživljava neuspjeh, često postavlja sebi niske ciljeve što se dugoročno odražava na pojam o sebi kao sposobnoj, odnosno nesposobnoj osobi (Djigunović, 1999).

5. Povijesne teorije o usvajanju drugoga jezika

Znanstvenici kroz razna istraživanja žele opisati i objasniti na koji se način usvaja jezik te drugi strani jezik, dakle, pojave koje na to utječu, obilježja samoga jezika i način koji omogućuje njegovo usvajanje (Jelaska i sur, 2005). Pojavile su se različite teorije o jezičnome usvajanju, ali je važno naglasiti da niti jedna teorija o usvajanju drugoga jezika nije u potpunosti prihvaćena.

5.1. Kontrastivna analiza

Jedna od teorije je kontrastivna analiza kojom se smatralo da sličnosti između stranog i materinskog jezika mogu pomagati tijekom usvajanja jezika dok različitosti mogu odmagati. Međusobna usporedba dvaju jezika trebala je otkriti te sličnosti i

razlike među sustavima jezika (Jelaska, 2007). Kontrastivna analiza imala je veliki utjecaj na metodiku proučavanja stranih jezika da se u jednom trenutku smatralo kako se može objasniti pa čak predvidjeti sve ili samo glavne teškoće (naprimjer, fonološke poteškoće) u učenju stranog jezika, ističe Jelaska (Jelaska, 2007). No, šezdesetih godina pokazala se relativna neuspješnost kontrastivne analize. Naime, pod utjecajem generativaca lingvista, koji su se umjesto opisivanja lingvističkih struktura pojedinog jezika počeli baviti umnom gramatikom govornika, istraživanja su krenula prema djetetovoj unutarnjoj gramatici (Jelaska, 2007). Rezultati istraživanja ukazali su na poteškoće koje su učenici stranih jezika imali u ovladavanju jezikom i to tamo gdje se to, prema kontrastivnoj analizi, nije očekivalo. Time se "pokazalo da zajedničke jedinice dvaju jezika nisu nužno i lakše naučljive." (Jelaska, 2007:95.) Rezultati tih istraživanja doveli su do pojačanoga zanimanja i za usvajanje drugoga jezika.

5.2. Pogreške i međujezik

Druga metoda temeljila se na proučavanju pogrešaka što je postalo važan izvor spoznaja o ovladavanju drugim jezikom. Uvidjelo se da djetetove pogreške nisu uvijek spoj međudjelovanja prvoga i drugoga jezika, da se javljaju tamo gdje ih je ovladanost materinskim jezikom trebala spriječiti, te da većina tih pogrešaka ne proizlazi iz materinskog jezika (Jelaska, 2007).

Selinker je uveo pojam međujezika time otišao korak dalje u proučavanju pogrešaka. Riječ je o učenikovu jeziku koji se razvija proporcionalno njegovom napredovanju u ovladavanju nekim jezikom. Jelaska tvrdi kako međujezik proizvode osobe drugog jezika i da je to jezik "nastao kao ishod sustavih pravila određenoga razvojnoga stupnja koji se može cjelovito opisati u prosjeku, ali i kao razvojni slijed međusobno povezanih sustava koji obilježavaju učenikov napredak" (2007:95). Istraživanja su pokazala da osim utjecaja materinskog jezika i kognitivnog razvoja, pogreške mogu nastati i utjecajem vanjskih faktora. Na primjer: neprikladan način poučavanja ili prevelika želja za sporazumijevanjem govornika koji svjesno griješi jer nema dovoljno jezičnog znanja pa primjerice ubacuje riječi materinskog jezika. Rezultat je da se dječji jezik počeo promatrati kao samostalni predmet proučavanja (Jelaska, 2007).

5.3. Nadglednički model

Prema Jelaski (2007.) prvi pravi model usvajanja jezika, koji je dugo bio jedan od najzastupljenijih pristupa tomu području, dao je Stephen Krashen. Stephen Krashen je bio stručnjak na području lingvistike, specijaliziran za teorije učenja i razvoja jezika. Većina njegovih istraživanja uključivala je proučavanje dvojezičnog jezika. Krashenova široko i dobro prihvaćena teorija stjecanja drugog jezika imala je veliki utjecaj na svim područjima istraživanja i poučavanja drugog jezika od 1980-ih, a čine je pet pretpostavki (usp. Jelaska, 2007.):

- Razlikovanje usvajanja i učenja.

Razlika u usvajanju ili učenju jezika najvažnija je od svih hipoteza u Krashenovoj teoriji. Prema Krashenu postoje dva neovisna sustava izvedbe drugog jezika: usvojeni sustav i učeni sustav. Usvojeni sustav ili usvajanje proizvod je podsvjesnog procesa koji je vrlo sličan procesu koji djeca prolaze prilikom stjecanja prvog jezika. To zahtjeva smislenu interakciju na ciljnom jeziku, prirodnoj komunikaciji u kojoj se govornici ne koncentriraju u obliku njihovih izjava, nego u komunikativnom činu. Učeni sustav ili učenje proizvod je formalne nastave i sastoji se od svjesnog procesa koji dovodi do svjesnog znanja o jeziku, na primjer: poznavanja gramatičkih pravila. Prema Krashenu učenje je manje važno od usvajanja.

- Postojanje nadglednika (eng. monitor).

Hipoteza monitora objašnjava odnos između stjecanja i učenja. Prema Krashenu spontani i kreativni komunikacijski naponi proizašli iz naše prirodne sposobnosti asimilacije jezika u kontaktu s njima nadziru i disciplinirani svjesnim poznavanjem gramatičkih pravila jezika i njegovih iznimaka. Odnosno svjesno usvajanje gramatičkih pravila tijekom svakodnevne komunikacije na stranom jeziku. Učinci tog praćenja razlikovat će se na ljudima s različitim crtama osobnosti. Ljudi koji imaju tendenciju prema introverziji, nedostatku samopouzdanja ili perfekcionizmu neće imati koristi od znanja o strukturi jezika i njegovim nepravilnostima. Naprotiv, u slučaju jezika s visokim stupnjem nepravilnosti kao što je engleski, oni mogu razviti blokadu koja kompromitira spontanost zbog svijesti o visokoj vjerojatnosti pogrešaka. Ljudi koji imaju tendenciju ekstrovertiranja, puno govore, spontano i neumjereno, također neće imati koristi od učenja, budući da je funkcija praćenja gotovo neučinkovita i podložna nepravodnoj osobnosti koja se manifestira bez ikakvog

opreza. Jedini ljudi koji imaju koristi od učenjasu najobičniji i uravnoteženi ljudi koji znaju primijeniti nadzornu funkciju na umjeren način.

- Prirodni red.

Krashen, ističe da implikacija hipoteze prirodnog reda ne znači da se jezik nastavnog plana treba temeljiti na redosljedu koji se nalazi u istraživanjima. Zapravo, odbacuje gramatičku raspodjelu kada je cilj stjecanje jezika.

- Jezični unos.

Za određeni jezik, neke gramatičke strukture se obično rano javljaju dok druge kasne neovisno o dobi pojedinca materinskog jezika u pozadini te uvjetima izloženosti jeziku. Razumljiv je jezik onaj koji je na razini iznad razine znanja pojedinca, odnosno učenika. To je jezik koji učenik ne može proizvesti, dakle nije sposoban tečno govoriti i koristiti se naučenim jezikom (npr. engleski jezik) u ali ga druga osoba još uvijek može razumjeti. Koristeći se jednostavnim vokabularom.

- Osjećajni propusnik

Utjelovljuje Krashenov stav da brojne afektivne varijable igraju olakšavajuću, ali ne uzročnu, ulogu u stjecanju drugog jezika. Te varijable uključuju: motivaciju, samopouzdanje i anksioznost. Krashen tvrdi da učenici s visokom motivacijom, samopouzdanjem i niskom razinom anksioznosti imaju bolje predispozicije za uspjeh u stjecanju drugog jezika dok niska motivacija, nisko samopoštovanje i povećana anksioznost mogu dovesti do lošijih uspjeha u stjecanju jezika.

Krashenov je model bio često na lošem glasu iako su njegove pretpostavke utjecale na druga istraživanja. Ponekad jer razlog bio nemogućnost znanstvenog dokazivanja odnosno provjerenosti pretpostavki, katkad zato što su bile preisključive ili nisu bile dovoljno jasne.

5.4. Akulturacijski model

Schumann je, uz Gardnera, jedan od najznačajnijih teoretičara sociopsiholoških, socioedukacijskih i drugih sličnih modela (usp.Ćoso, 2016.) i uz njegovo se ime vezuje model akulturacije. Pojam *akulturacija* je proces gubljenja obilježja uvriježene kulture, preuzimanje pojedinosti i svojstava druge kulture, promjena u kulturi kao rezultat kontakta s drugom kulturom, osobito jače materijalne moći. Schumann tvrdi

da će stupanj do kojega će pojedinac ovladati inim jezikom biti rezultat njegove prilagodbe novoj kulturi (usp.Krajnović, 2010).

6. Uloga materinskoga jezika u usvajanju stranog jezika

Kada govorimo o usvajanju drugog, stranog jezika, potrebno je objasniti ulogu koju ima materinski jezik tijekom njegovog usvajanja. Djeca usvajaju jezik na brz način i to s lakoćom, bez da ga jezično proučavaju. Prema Kovač (2007:49.), "Jezik je fleksibilan. Što omogućuje i malim govornicima da njime upravljaju prema svojim vlastitim mogućnostima." U trenutku kada dijete progovori prve riječi, u svojem fonološkom sustavu ne posjeduje sve foneme i sva fonološka pravila svojeg materinskog jezika. Djeca ovladaju jezikom određenim redom. Naime, već po rođenju djeca pokazuju sposobnost razlikovanja ljudskih glasova, a od dva do četiri dana nakon rođenja mogu razlikovati različite strane jezike, navodi Jelaska (2007). Smatra se da to čine na temelju razlike između jezika s udarnim i slogovnim ritomom. Dijete s otprilike tri godine standardno izgovara sve otvornike, klizni glas *j*, zapornike *p t k b d g*. Dokazano je (usp.Jelaska, 2007.) da djevojčice u dobi od tri i pol do pet godina nešto ranije ovladaju izgovorom od dječaka koji znatno zaostaju u izgovoru treptajnikar.S pet i pol godina, hrvatskabi djeca trebala standardno izgovarati sve glasove.

Usvajanje bilo kojeg jezika predstavlja proces koji svaki pojedinac ovlada određenim tempom, ali je dokazano, tvrdi Jelaska (2007.), da govornici na novi jezik prenose ključna obilježja svoga materinskoga jezika.Materinski jezik ima interferencijsko djelovanje na strani jezik te mnogi učenici, koji uče neki strani jezik, na početku čuju samo glasove koje prepoznaju iz svog (materinskog) jezika. Stoga, učenik koji nije u stanju prepoznati glasove u svome jeziku, teško će ih, ili uopće neće, prepoznati u stranom jeziku. Bez sposobnosti razmišljanja i pričanja o glasovima našeg jezika, dijete ozbiljno može imati poteškoće u ovladavanju čitanjem i pisanjem. Sposobnost razmišljanja i pričanja o glasovima nije isto što i njihovo ispravno izgovaranje. To područje podrazumijeva aktivno pričanje o glasovima, igranje glasovima i slogovima kao da su igračke i najčešće se razvija spontano, te je slijed razvoja sličan kod sve djece. Jedna od jezičnih igri je rimovanje koje podrazumijeva promišljanje ili

prepoznavanje dviju ili više riječi koje na kraju zvuče jednako. To znači da se dijete mora usredotočiti na riječ, a ne na značenje riječi. Zato se predčitalačke vještine razvijaju mnogo kasnije od govornih vještina. Nakon rimovanja, sljedeća vještina fonološke svijesti koju predškolci postupno razvijaju je određivanje broja riječi u rečenici. Npr. "Ovaj sendvič je jako dobar" sadrži pet riječi. Ako je dijete petogodišnjak, velika je šansa da će to "uloviti" i moći brojati riječi koje čuje u jednostavnim rečenicama (Apel, Masterson, 2004.) Kruhan (1999.) ukazuje na važnost razvijanja govornih vještine što se u nastavi često zanemaruje. Tvrdi kako se slušno razumijevanje i govor mogu vježbati kroz rime, brojalice i brzalice, koje nastavnik može i sam izmisliti, te oponašanjem nastavnika. Glasove i dijelove cijele riječi valja vježbati koristeći razne predmete ili slike predmeta koji u svojem imenu sadrže određeni problematični glas. Kreativan će nastavnik s lakoćom smisliti prikladnu i djeci zanimljivu igru, ističe Kruhan (1999).

Također, neizostavna sastavnica početnog učenja stranog jezika su brojalice, pjesmice, recitacije i slično. Tekstovi te vrste pomažu djeci da zapamte važne pojmove, npr. brojeve, boje, godišnja doba, odnosno sve ono što je važno za djetetovu spoznaju o svijetu koji ga okružuje. Svaka pjesmica, brojalica ili recitacija, tvrdi Kruhan (1999.) mora biti prilagođena dobi djeteta. Na taj će je način, dijete lakše i brže usvojiti. Brojalica može bit uvod i u neku glazbenu aktivnost, alivalja imati na umu da nisu sve brojalice ili pjesmice prikladne za uporabu u nastavi stranog jezika.

Postoje i druge vježbe koje valja spomenuti kao npr. vježbe disanja koje bi trebale prethoditi pravogovornim vježbama jer jačaju koncentraciju i potiču svjesno govorenje ili vježbe slušanja koje služe za uvježbavanje izgovora, ali i složenije vježbe (Kruhan, 1999):

- *Diskriminacijske vježbe.*

Služe za prepoznavanje glasa. Učenici moraju prepoznati koji je glas ispravan, a koji nije. To se može izvoditi grupno i pojedinačno, mijenjanjem boje glasa ili tempa, zatim tiho, glasno i slično. Važan je izgovor riječi koji mora biti ispravan, a njegova se točnost postiže uvježbavanjem.

- *Vježbe odjeka.*

U takvim grupnim vježbama učenici oponašaju ono što su čuli. Izvode se u krugu, a nastavnik za svaki glas izmisli neku nijemu radnju ili pokret. Učenici ga oponašaju i izgovaraju glas.

- *Reprodukcijske vježbe.*

Poznato je da učenici, koji kasnije krenu s učenjem nekog jezika, imaju više poteškoća u prepoznavanju nepoznatih glasova jer su se slušne i govorne navike materinskog jezika toliko ustalile da utječu na strani jezik. Takvi se problemi mogu riješiti samo ciljanim vježbama u kojima će slike i crteži služiti kao vizualni poticaj za ponavljanje glasova, odnosno brojalica ili rečenice.

Učenje i uvježbavanje uvelike pomažu u ovladavanju jezika, ali koja je uloga učitelja, nastavnika, odgajatelja? Primjena znanja podrazumijeva karakteristike komunikacije (govor, izraz lica, držanje tijela, pokreti). Primjena čitanja podrazumijeva razumijevanje teksta, svrhu čitanja (dobivanje određenih informacija potrebnih čovjeku za razvoj). Komunikacija na materinskom jeziku određuje sposobnost slušanja prilikom dobivanja informacija i podrazumijeva aktivno slušanje, što je jedno od vrsta slušanja. "Sposobnost slušanja znači razumjeti poruke koje nam stižu iz okoline i znati ih primijeniti u radu s okolinom. Komunikacija na stranom jeziku znači razumjeti tuđe poruke, govor, poznavati gramatiku i vokabular nekog drugog jezika različitog od materinskog." (Legović, 2016: 12.) To podrazumijeva i sposobnost čitanja, slušanja, razumijevanja i razvijanje komunikacije na stranom jeziku. Osnovna je pretpostavka da nastavnik dobro poznaje strani jezik, te da ima dobar izgovor jer za učenike predstavlja jedini izgovorni model. S druge strane, uloga odgajatelja u ranome odgoju je jako važna jer mora znati kako pružiti osmišljenu pedagošku pomoć, a u procesu učenja djece rane dobi ima zadaću da stvara poticajno okruženje, osmišljava zanimljive aktivnosti, praktične zadatke, igre kojima će se djeca baviti, koje su im na raspolaganju i koje mogu slobodno birati prema svojim sklonostima i sposobnostima. Svaki odgajatelj na svoj način osmišljava materijale, poticaje i okruženje i na taj način oblikuje život u zajednici, odnosno grupi i utječe na razvoj djeteta. Kod odgojitelja su izuzetno važne kvalitetna priprema i sposobnost pravilnog reagiranja na neplanirane i stalne aktivnosti djece u određenim situacijama. Prema Jelaski i sur. (2005.) kod dobrog odgajatelja dolazi do izražaja fleksibilnost i sposobnost kombiniranja stečenih znanja u određenom kontekstu. Djeca će

razumjeti, govoriti i razvijati se u skladu s okruženjem, ali i utjecajem odraslih osoba i svojih vršnjaka.

7. Dvojezičnost kao posljedica ranog učenja stranog jezika

Kada govorimo o dvojezičnosti, tvrdi Krajnović (2010.), potrebno je navesti prilično opširnu podjelu te pri klasifikaciji vrsta treba uzeti u obzir nekoliko lingvističkih, psiholoških i socioloških dimenzija. Hamers i Blanc (u Krajnović, 2010.) podijelili su dvojezičnost na nekoliko sastavnica.

Na osnovu kompetencija u oba jezika, oni razlikuju *uravnoteženu dvojezičnost* od *dominantne dvojezičnosti*. Kod uravnotežene dvojezičnosti pojedinac ima podjednaku kompetenciju u oba jezika, a to znači da je riječ o visokom stupnju kompetencije. Kod dominantne ili nadređene dvojezičnosti, obično je veća kompetencija u jednome, prvom usvojenom jeziku. Kod djece ili kod odraslih može doći do promjene primarnoga jezičnoga sustava, kao npr. u obiteljima koje često mijenjaju mjesto prebivališta.

Usklađena ili *koordinirana dvojezičnost* razlikuju se od *složene dvojezičnosti* na osnovi kognitivne organizacije to jest na osnovi kognitivnoga funkcioniranja jezika. To znači da bi se za osobu koja je svoja dva jezika usvojila u istome kontekstu još kao dijete moglo reći da posjeduje složenu dvojezičnost, dok se za osobu koja je svoja dva ili više jezika usvojila u različitim kontekstima smatra da posjeduje podređenu dvojezičnost.

Dječja dvojezičnost, *mladenačka* ili *adolescentska dvojezičnost* i *dvojezičnost odraslih* razlikuju se na temelju dobi, odnosno razdoblju života u kojem je određeni jezik usvojen.

Okolinsku ili *endogenu dvojezičnost* razlikuju od *izvanokolinske* ili *egzogene dvojezičnosti* na temelju prisutnosti ili odsutnosti skupine izvornih govornika drugoga jezika u društvenoj zajednici. Kao primjer okolinske dvojezičnosti navode govornika hrvatskog jezika koji je otišao u Englesku i tamo počeo usvajati engleski jezik. Međutim, da je taj isti govornik krenuo usvajati engleski jezik u Hrvatskoj govorilo bi se o izvanokolinskoj dvojezičnosti.

Pozitivna dvojezičnost ili *negativna dvojezičnost*. Kod pozitivne dvojezičnosti oba su jezika prihvaćena od strane društvene zajednice, dok kod negativne, drugi jezik ima viši društveni status od prvoga. Prema Cumminsu (u Krajnović, 2010.), ako usvajanje drugog jezika zamijeni usvajanje prvog jezika dolazi do negativnih posljedica poput gubitka kulturnoga identiteta, osjećajnih poteškoća te usporavanja spoznajnoga razvoja koji se teško kasnije mogu nadoknaditi. Kod pozitivne dvojezičnosti, oba se jezika njeguju od početka djetetova jezičnog razvoja.

Dvokulturna dvojezičnost i *jednokulturna dvojezičnost*. O dvokulturnoj dvojezičnosti Hamers i Blanc govore kada dvojezična osoba suživi s kulturama oba jezika i kada je pripadnici svakog od dvaju jezika prihvate kao svog člana. Kod jednokulturne dvojezičnosti, osoba osjeća pripadnost kulturnoj i društvenoj skupini prvoga jezika.

Otkulturna dvojezičnost i *beskulturna dvojezičnost*. Prva nastaje kada se pojedinac odriče društveno-kulturne skupine prvoga jezika i nastoji se poistovjetiti s kulturom inoga jezika, dok drugom nazivamo kada se dvojezična osoba odriče kulture i grupne pripadnosti prvoga jezika, ali istovremeno se ne uspijeva poistovjetiti s društveno-kulturalnim vrijednostima inoga jezika.

Dok su Hamers i Blanc dvojezičnost podijelili na više sastavnica drugi autori kao što su Hermann Paul, William Dwight Whitney ili Hugo Schuchardt (Haugen, 1953.) razlikuju samo nekoliko najvažnijih sastavnica. Većina literature s područja dvojezičnosti govori o istovremenoj dječjoj dvojezičnosti uz koju može i ne mora biti vezana društvena dvojezičnost. Prvi takvi podaci nalaze se u dječjim biografijama. Osobe koje su vodile zapise najčešće su lingvisti, a ujedno i roditelji te iste djece. Jedno od osnovnih pitanja koje suvremena istraživanja dvojezičnosti postavljaju jest pitanje sličnosti i razlike između jednojezičnih i dvojezičnih osoba. Prva istraživanja provodila su se već početkom protekloga stoljeća. Prema Blagoni i Jeletić (2015.) dvojezični odgoj ima status zasebnog poglavlja u okviru znanosti, ali i u roditeljskim priručnicima o dvojezičnosti u kojima se opisuje i vrednuje komunikacijska strategija i dvojezična tipologija unutar obitelji. Smatraju kako postoje jednojezične, dvojezične i višejezične obitelji i da je iz jezične i komunikacijske perspektive dvojezična ili višejezična obitelj vrlo raznolika i složena. Obitelj, u kojoj roditelji govore različitim jezicima, ali ne poznaju niti govore jezik drugoga, treba bitno razlikovati od obitelji u

kojoj roditelji govore različitim jezicima, ali poznaju i govore jezik drugoga. Također, roditelji mogu ne poznavati jezik drugoga, a međusobno komunicirati trećim jezikom. Taj jezik, kako tvrde Blagoni i Jeletić (2015.) može, ali ne mora nužno, biti jezik iz sredine ili jezik budućeg školovanja. Odabir o obiteljskom planiranju dvojezičnosti kreće odabirom članova koji će aktivno sudjelovati u jezičnom odgoju, ali i u odgoju općenito.

Obiteljsko jezično planiranje odnosi se na jezik koji roditelji koriste sa svakim djetetom, dok se ne odnosi na jezik kojim djeca međusobno komuniciraju. Roditelji su prvi i najvažniji čimbenici, te imaju ključnu ulogu u stvaranju odgojno-obrazovne sredine za budućnost djeteta. Sami roditelji ponekad imaju jasne ideje o tome kojim će se jezikom služiti njihovo dijete. To se najčešće dogodi spontano. Takvi bi odabiri trebali biti prirodni i automatski, dok su ponekad plod rasprava, pregovaranja ili pak prijašnjeg svjesnog planiranja koje se u danom momentu, u nedostatku jasnih odluka, ne primjenjuje. Kako navode Blagoni i Jeletić (2015:16.) "Obiteljska jezična politika uvijek je jedinstvena, ponekad proturječna i nikada dosljedna. Ona je skup svega što članovi obitelji čine u komunikaciji, što misle da bi trebali činiti, ali i ponešto onoga što misle da drugi očekuju od njih da čine." Dakle, obiteljsko jezično planiranje se gradi na uvjerenjima i stavovima o jezičnoj praksi u odnosu na sociokulturne prakse, identitet i osobno uvjerenje dok se jezična ideologija odnosi na sve ono što članovi jedne obitelji misle i vjeruju kada su u pitanju jezici. Blagoni i Jeletić (2015.) takav sustav smatraju podmetnutim, jednodušnim i neupitnim vjerovanjem o tome što neki jezik jest i što bi trebao biti. Za njih, iz perspektive usvajanja i učenja jezika, obrazovanje predstavlja stjecanje, ostvarivanje i usvajanje obrazaca jezičnoga, komunikacijskoga i kognitivnoga ponašanja. Stoga, dvojezičnost može bit ostvarena i prije školovanja, ne mora se podudarati s dvojezičnosti koja je predviđena u školstvu, tj. dvojezičnost može nastati i u krugu obitelji.

Dakle, svaka dvojezičnost predstavlja vrstu odnosa između pojedinca, jezika i svijeta. Višejezičnost je isključivo odluka pojedinca, ako roditelji i djeca imaju razvijene jezične vještine ili ako roditelji žele promicati više jezika iz društvene sredine, strani jezik ili jezik kojim se obitelj služi u komunikaciji, ističu Blagoni i Jeletić (2015).

8. Uloga vrtića u razvoju jezičnih vještina

"U predškolskoj je pedagogiji nedovoljno znanstveno izražen problem ranoga učenja stranih jezika u okruženju dječjega vrtića kao sastavnoga dijela desetsatnoga programa" (Silić, 2007:68). Prema Siliću (2007.), mala djeca imaju izrazitu sposobnost učenja stranog jezika te mogu učiti onoliko koliko im je omogućeno sistematski i pravilno čuti. Svakako se može reći, da rano učenje stranog jezika u predškolskoj dobi pozitivno utječe na intelektualni i cjelokupni razvoj djeteta. Prema Siliću (2007.) ako dijete krene usvajati jezik do svoje šeste godine može ga usvojiti bez stranoga naglaska te da djeca koja krenu rano usvajati strani jezik imaju veliku prednost nad djecom koja to čine kasnije. Dakle, kako tvrdi Silić (2007.), učenje stranog jezika u okviru programa u predškolskoj ustanovi pruža uvjete za uspješnije usvajanje jezika s obzirom na stvarne situacije i interakcije s različitim osobama u didaktički opremljenu i poticajnu okruženju. Jezik mora biti integriran u sve obrazovne sadržaje primjerene i prilagođene dobi djeteta. Važno je naći stručnjaka, odgajatelja ili profesora koji dobro vlada stranim i materinskim jezikom.

Silić (2007.) smatra kako su za ostvarivanje takvog cilja potrebni slijedeći uvjeti:

- Osigurati ugodno, kvalitetno i poticajno okruženje u kojemu će se svako dijete osjećati prihvaćeno, sigurno i ugodno.
- Sve aktivnosti koje se provode u vrtiću moraju bi provedene u dobro organiziranom prostoru, te zadovoljavati njihove osnovne potrebe za učenjem, istraživanjem, kretanjem i slično.
- Vrlo je bitna organizacija vremena. Za svaku aktivnost treba imati dovoljno vremena da se ta aktivnost provodi kvalitetno i do kraja.
- Svaka dječja ustanova treba imati vrsne stručnjake u poznavanju materinskoga i stranoga jezika.
- Osigurati kvalitetna sredstva za rad s djecom, dakle razna audiovizualna i didaktička sredstva.
- Osigurati dobru suradnju i komunikaciju između djece i odgajatelja te djece međusobno.
- Osmisliti uvjete da se razvija želja za komuniciranjem na stranom jezik u igri, ali i u stvarnim, životnim situacijama u kojima će djeca rado i često željeti komunicirati na stranom jeziku.

- Osigurati dovoljno vremena za slušanje i komuniciranje na stranom jeziku.
- Osigurati mogućnost za izloženost različitim jezicima.
- Omogućiti i poticati govorno stvaralaštvo.
- Pružati povratne informacije djeci o njihovoj uspješnosti u učenju i komuniciranju na stranom jeziku.

Prema Silić (2007.) polaskom u vrtić dijete još nedovoljno poznaje norme standardnog jezika, stoga postaje nenormativno bilingvalna osoba što znači da je međuodnos između standardnog jezika i supstandarda unutar istoga materinskog jezika manje izražen. Dijete je od najranije dobi uronjeno u različita jezična i govorna okruženja gdje stječe jezična i govorna iskustva i u kojima nastoji uspostaviti odnose i komunikaciju s govornicima iz okoline. Upravo na taj način dijete uspješno uči komunicirati na različitim jezicima. Budući da djeca uče na različite načine, kaže Silić, važnu ulogu imaju njihov interes, potrebe, osobine i jezično iskustvo te je promatrati djecu i prilagoditi poticaje i okruženje u skladu s njihovim interesima i potrebama neizmjerljivo važno.

Kako ističe Silić (2007:31.), "Jezični razvoj ne predstavlja samo razvoj sposobnosti u djece da nauče tečno i precizno govoriti i pritom se služiti određenim brojem riječi.", već je to proces koji obuhvaća niz složenih sposobnosti. Jezik i mišljenje u tom su procesu nerazdvojni. Učenje novih riječi najčešće teče prirodno, ako su one prisutne u svakodnevnom rječniku i aktivnostima djece. Važno je svakodnevno poticati djecu na slušanje govora odraslih, različitih priča, pjesama i uključivati ih u različite komunikacijske i interaktivne igre. Predškolska ustanova pruža brojne mogućnosti za igru i druženje u mješovitoj grupi te otvara mnoge mogućnosti i prilike za prirodne načine učenja i stjecanja različitih iskustava. U dobro organiziranoj zajednici, kao što to može biti vrtić, različite mogućnosti se postepeno mogu povećavati ovisno i o sposobnostima odgajatelja.

Kako piše Silić (2007.), u vrtiću se nalaze različite grupe s djecom različite dobi. Svako dijete je jedinstveno biće koje ima različite potrebe, interese i sposobnosti. Kako bismo u isto vrijeme zadovoljili sve djetetove potrebe, moramo pratiti i ustanoviti njihov aktualni razvojni stupanj, poticati ih na igru i druženje s drugom djecom. Svakako je bolje ako su ona u manjim skupinama u kojima se nudi veliki broj

aktivnosti u svrhu omogućavanja većega i slobodnog izbora. Mlađu je djecu moguće uključiti u program za učenje stranog jezika pod uvjetom da se od njih ne očekuje da govore stranim jezikom već prije svega da ga slušaju, da se igraju i druže sa starijom djecom koja znaju i umiju govoriti stranim jezikom. Na taj način djeca s veseljem prihvaćaju strani jezik kao dio svoje svakodnevnice. Ona mogu s lakoćom naučiti osnovne riječi. Naprimjer, "Si", "No" ili "Ciao". U skupinama uvijek postoje djeca koja su "naprednija" u govoru, odnosno iskazuju veću želju za govorom. Dakle, i mlađa djeca mogu biti dio jezičnog programa, pod uvjetom da su zadaci i igre prilagođene njima. Ako se dijete uključi u aktivnost koju smatra sadržajnom i ugodnom, tvrdi Bruner (usp. Silić, 2007.), manje će se osjećati nezadovoljno u drugim područjima svog života, uključujući i socijalne odnose.

Također, u trenutku, kad potičemo dječju želju za komunikacijom bilo na hrvatskom ili stranom jeziku, oslobađamo ih straha od pogrešaka u govoru, što je vrlo važno jer time postaju svjesni da slobodno mogu govoriti pred drugima bez da osjećaju nelagodu od govorenja. To snažno djeluje na motivaciju i uspješnost u prvim koracima učenja stranog jezika. U pravilu, djeca se spontano uključuju u komunikaciju stranim jezikom ako su ponuđene aktivnosti zanimljive i primjerene njihovoj dobi (Silić, 2007). Kako navodi Silić (2007:58.), "One aktivnosti koji su ih se posebno dojmile nastoje ponavljati, te ih često organiziraju i ponavljaju na određen način, poštujući pravila i njihov prvotni tijek", a u tim ponavljanjima često im se pridružuju i druga djeca.

Djeca se rado druže u grupi s drugom djecom i stvaraju prijateljstva koja se nastavljaju u igri i druženju i izvan dječjeg vrtića. U tim situacijama roditelji imaju važnu ulogu u organiziranju zajedničkog druženja djece jer, kako navodi Silić (2007.), ni jedno društvo na svijetu ne odgaja svoju djecu samo kroz druženje s odraslima. Dakle, kao što se već spomenulo, upravo je predškolska ustanova mjesto koje omogućuje druženje djece različite dobi sa svojim vršnjacima. Za djecu je to poticaj za igru i učenje na sasvim prirodan i primjeren način. Istraživanja su pokazala da takvo druženje pomaže djeci u napredovanju tijekom učenja stranog jezika, ističe Silić (2007.), jer dijete, tijekom druženja s vršnjacima i ostalom djecom, prelazi iz faze u kojoj je ono usmjereno na sebe u fazu gdje primjećuje i vodi brinu o drugoj djeci koja mogu djelovati poticajno i utjecati na stvaranje zrelijih oblika komuniciranja i ravnopravnijih međusobnih odnosa. Kroz druženja starija djeca postaju govorni

model za mlađu djecu. Dakle, ako se u istoj grupi provodi jezični program sa starijom i mlađom dobnom skupinom, adekvatnim se pristupom mogu dobiti još bolji rezultati. Starija djeca tako ponavljaju prijašnje gradivo, te potvrđuju vlastita znanja i sposobnosti dok mlađa djeca imaju priliku slušati drugu djecu, starije dobi te onu koja su bila vještija u komuniciranju na stranom jeziku. Silić (2007:54.) navodi kako su "Mlađa djeca spremnija na suradnju, otvorenija i spontanija pri ostvarivanju neposredne komunikacije stranim jezikom, a starija djeca rado pomažu mlađoj djeci ili djeci koja su se kasnije uključila u učenje stranoga jezika." Najčešće, mlađa djeca imaju potrebu oponašati stariju djecu želeći postati kao oni jer im to pruža osjećaj sigurnosti i zaštite. Također, kaže Silić (2007.), djeca na taj način uvježbavaju društvene vještine i komunikaciju na stranome jeziku, ali i na materinskome jeziku, uče iznositi vlastito mišljenje i pronalaziti zajedničke interese te rješavati nastale nesuglasice i moguće sukobe. Igra je sredstvo uspoređivanja govornih vještina i jako je povezana s razvojem jezika. Djeca se često nalaze u situacijama u kojima moraju međusobno surađivati i dogovarati o podjeli uloga, a igra pomaže da to odrade da bi došli do željenog cilja, kaže Silić (2007.).

10. Zaključak

Danas postoji sve izraženija potreba za usvajanjem i učenjem stranih jezika zbog globalizacije društva i potrebe za uspostavljanjem uspješne komunikacije. Odgoj je glavni nositelj bitnih promjena koje vode ka promjenama u stilu života i ponašanja. U svemu tome znanje stranih jezika ima važnu ulogu. Ako se dovoljno rano krene s učenjem i usvajanjem stranih jezika, cjeloviti razvoj budućih generacija će nesumnjivo biti bitno drugačiji. Rani početak učenja stranog jezika pridonosi stvaranju pozitivnih stavova prema drugim kulturama i narodima. U pravilu, djeca koja rano krenu učiti strani jeziku mnogo tolerantnija i imaju u kasnijemu životu šire vidike o općim pitanjima. Također, rano učene jezika povoljno tječe na intelektualni i cjelokupni razvoj djeteta, kao i na djetetovo razumijevanje vlastitog jezika.

U ovom se radu govori o učenju i usvajanju stranog jezika. Učenje jezika je svjesno ovladavanje i uvježbavanje novog jezika. U učenju stranog jezika zna se govoriti da je netko naučio jezik, ali ga još nije usvojio jer se vidi da je to naučeno znanje, dok je

krajnja svrha usvojenost, odnosno sposobnost čitanja, slušanja, razumijevanja i razvijanja komunikacije na stranom jeziku.

Jezikom nije lako ovladati, čak ni onim prvim ako uzmemo u obzir da znanje jezika podrazumijeva i sposobnost čitanja i pisanja, a još je puno teže ovladati stranim jezikom. Jezik nije lako ni proučavati jer odgajatelj mora voditi brigu o mnogim čimbenicima, prvenstveno o svojem jezičnom znanju, o izradi materijala, aktivnostima koje su djeci zanimljive, o osobinama, sposobnostima i potrebama djece. Jezik nije lako ni istraživati ako uzmemo u obzir lingvističke, psihološke, metodološke i sociološke čimbenike.

Mala su djeca otvorena prema svijetu koji ih okružuje te nisu opterećena nepotrebnim stvarima, željno otkrivaju i ubrzano uče na sebi svojstven način o njima zanimljivim stvarima. Prema Lazarić (2010.) dijete se u toj dobi razvija na svim područjima, a ne samo na jezičnom, i pokušava odgonetnuti društvenu sredinu jednako kao i svijet i predmete oko sebe. Stoga je neophodno istaknuti osobitu važnost uloge odgojitelja pri usvajanju nematerinskog jezika u ranoj predškolskoj dobi. Pristup učenju jezika u predškolskoj dobi mora biti primjeren psihofizičkom stanju djeteta, a kako je dijete te dobi u ludičkoj fazi, za usvajanje drugog jezika mora se koristiti učenje i poučavanje temeljeno na govornoj komunikaciji u situacijama koje su bliske djetetu i u kojima su zbog uspješnosti usvajanja jezika stalno prisutni mimika, gesta, pokret, likovni izraz, igra i pjesma. Kod takvog pristupa djeca uče i usvajaju nematerinski jezik na holistički način, cijelim svojim bićem i svim osjetilima.

11. Literatura

1. Apel, K. i Masterson, J. J.(2004.) *Jezik i govor od rođenja do 6. godine. Od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti-potpuni vodič za roditelje i odgojitelje*, Lekenik:OSTVARENJE d.o.o.
2. Adžija, M. i Sindik, J. (2014.) Learningofforeignlanguageinpre-schoolchildren: Evaluationmethodsinkindergarten's environment. *Metodički obzori*. 9(2014) 1 (19), 48-65. Dostupno na <http://hrcak.srce.hr/125104>[Pristupljeno: 24. srpnja 2017.].
3. Blagoni, R. i Jeletić, N. P. (2015.) *Jezični Pleter, Ogledi iz obiteljskoga planiranja dvojezičnosti*, Pula:Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
4. Bošnjak, M.; Cvikić, L.; Jelaska, Z.; Kuvač, J.; Novak, M. J.; Olujić, I.; Radosavljević, P. (2007.) *Drugi jezik hrvatski, priručnik s radnim listovima*. Zagreb: Profil.
5. Ćoso, Z. (2016.) Problematika ovladavanja jezikom. *Croatica et Slavica ladertina*. UDK 81'232:81'243. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/262714>. [Pristupljeno: 24. kolovoza 2017.]. Str. 1-20.
6. Jelaska, Z. i suradnici (2005.) *Hrvatski kao drugi i strani jezik*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
7. Bruner, J. (2000.)*Kultura obrazovanja*.Zagreb: Educa.
8. Kelvin S. H. i Gardner L. (1983.) *Teorije ličnosti*. Beograd:Nolit.
9. Krajnović, M. M. (2010.) *Od jednojezičnosti do višejezičnosti, Uvod u istraživanja procesa ovladavanja inim jezikom*. Zagreb:Leykaminternational.
10. Lazarić, L. (2010.) Prednosti učenja talijanskog jezika u predškolskim ustanovama *Zbornik radova„III Međunarodni naučno-stručni skup EDUKACIJA NASTAVNIKA ZA BUDUĆNOST“*, Zenica: Pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici.Str.531-538.
11. Legović, M. (2016.) *Kompetencije odgojitelja u interakciji s djetetom*. Završni rad. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti.
12. Balboni, P. E. (1999.) *Educazione bilingue*, Perugia: GuerraEdizioni.
13. Pavličević-Franić, D. (2008) Jezik i nejezične sastavnice govora, *Časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, Hrvatsko filološko društvo, 55 (2), str. 41-80
14. Petz, B. (2006.) *Uvod u psihologiju, psihologija za nepsihologe*, Jastrebarsko: Naknada SLAP.
15. Silić, A. (2007.) *Prirodno učenje stranoga (engleskoga) jezika djece predškolske dobi*. Zagreb: Mali profesor.

16. Skupnjak, D. (2012.) Teorija razvoja i učenja L. Vygotskog, U. Bronfenbrennera i R. Feuersteina kroz prikaz slučaja. Varaždin: VII. osnovna škola Varaždin. *Život i škola*, (28). Str. 219–229.
17. Vrhovac, Y. i suradnici (1999.) *Strani jezik u osnovnoj školi*. Zagreb: Naprijed.
18. Zvonarević, M. (1976) *Socijalna psihologija*, Školska knjiga, Zagreb

12. Sažetak

Predmet završnog rada teoretska je utemeljenost ranog učenja drugog stranog jezika u ranoj dobi i njegov utjecaj na razvoj interkulturalne osjetljivosti, osvještavanje kulturnih razlika te njihovo prihvaćanje. Učenje stranog jezika u ranoj dobi pogoduje boljem usvajanju tog jezika, lakšem učenju drugog stranog jezika i razvijanju naklonosti spram stranom jeziku i kulturi koju on nosi u sebi.

U prvom dijelu rada dan je prikaz osnovnih pojmova, jezik i govor, definicija pojmova materinski jezik, drugi jezik i strani jezik te preduvjeta za jezični razvoj i teorija nastalih kao rezultat jezičnog istraživanja. Drugi dio rada bavi se načinima kako dijete uči i usvaja drugi jezik, te preprekama u usvajanju istog.

Ovaj se rad također bavi problematikom govora. Sasvim je logično postaviti pitanje je li govor nešto što će se kod djeteta razviti samo od sebe ili je za to potrebna ljudska okolina u kojoj se govori? Pri tome ne treba misliti na neki određeni jezik već na bilo kakav oblik govora. Navodi se i pojam bilingvizam odnosno dvojezičnost kao "*krivac*" za rano učenje stranog jezika, ali i utjecaj vršnjaka na poticanje i ostvarivanje komunikacije na stranom jeziku.

Igra i druženje s vršnjacima i drugom djecom dragocjen su izvor i poticaj za igru i učenje na prirodan, djeci blizak i primjeren način. Takav se pristup učenju jezika ostvaruje u vrtićima gdje dijete, osim izgrađivanja vlastite osobnosti napreduje i u učenju stranoga jezika.

Ključne riječi: jezik, govor, materinski jezik, drugi jezik, strani jezik

Summary

The subject of this final work is the theoretical foundation of early learning of a second foreign language at an early age and its influence on the development of intercultural sensitivity, the recognition of cultural differences and their acceptance. Learning a foreign language at an early age is conducive to better adoption of that language, easier learning of another foreign language, and developing love for the foreign language and culture it carries within itself.

In the first part of this paper, there are presented basic terms, such as what language is and what speech is. It also provides a presentation of the definition of the term mother language, second language and foreign language, which are preconditions for language development and which theories are the result of linguistic research. The second part of the paper indicates how the child learns and adopts the second language and which are the main obstacles.

This paper deals especially with speech issues. It is quite logical to ask the question whether speech is something that the child will develop only from himself or is it necessary human environment in which language is spoken? There is no need to think of a particular language but any form of speech. There is known the term bilingualism as the "culprit" for early learning of foreign languages, as well as the influence of children of the same age on encouraging and achieving communication in a foreign language.

Playing and socializing with children of the same age and other children is a precious source and inspiration for playing and learning in a natural environment, to children close and appropriate way, which is especially accomplished in kindergartens. In addition to building their own personality, this has also manifested in children's progress in learning foreign languages.

Key words: language, speech, mothertongue, second language, foreign language